

Dawid Obrzeźgiewicz

<https://orcid.org/0000-0002-1892-336X>

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Instytut Rachunkowości i Zarządzania
Finansami, Katedra Rachunkowości i Rewizji Finansowej

dawid.obrzezgiewicz@ue.poznan.pl

CECHY CHARAKTERYSTYCZNE SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH KLUBÓW SPORTOWYCH NA PRZYKŁADZIE KLUBÓW POLSKIEJ LIGI KOSZYKÓWKI

Streszczenie: Celem artykułu jest identyfikacja cech charakterystycznych sprawozdań finansowych klubów sportowych Polskiej Ligi Koszykówki. Przedmiotem badań są sprawozdania finansowe klubów sportowych w Polsce. Podmiotem badawczym są kluby sportowe rywalizujące w Polskiej Lidze Koszykówki działające jako podmioty prawa handlowego w formie sportowych spółek akcyjnych. Okres analizy dotyczy lat 2016–2017, które obejmują sezon 2016/2017 oraz sezon 2017/2018. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej scharakteryzowano specyfikę działalności klubów sportowych i jej wpływ na sprawozdanie finansowe. Drugi rozdział poświęcono analizie bilansów klubów sportowych. Natomiast w trzecim rozdziale dokonano analizy rachunku zysków i strat pod kątem realizacji celów zarówno finansowych, jak i sportowych klubu sportowego. W artykule zostały wykorzystane metoda krytycznej analizy literatury, metoda dedukcji oraz metoda analizy porównawczej. Autor zwraca uwagę na problem ujemnych kapitałów własnych w większości klubów występujących w Polskiej Lidze Koszykówki. Jego oryginalność wynika ze specyfiki opisywanych cech charakterystycznych sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość finansowa, kluby sportowe, bilans, rachunek zysków i strat, kapitał własny, koszykówka.

Klasyfikacja JEL: M41.

CHARACTERISTIC FEATURES OF FINANCIAL STATEMENTS OF SPORTS CLUBS WITH THE EXAMPLE OF THE POLISH BASKETBALL LEAGUE

Abstract: The purpose of the article is to identify the characteristics of the financial reports of sports clubs of the Polish Basketball League. The research subject is an analysis of the financial reports of sports clubs in Poland in terms of financial and sport goals. The research subjects are sports clubs competing in the Polish Basketball League. The analysis period covers the years 2016–2017 covering the 2016/2017 season and the 2017/2018 season. The article has three parts. The first part describes the specificity of sports club activities and their impact on financial statements. The second section is devoted to an analysis of the balance sheets of sports clubs. In the third part, income statements were analysed in terms of achieving the financial and sports goals of the sports clubs. The article draws attention to the problem of negative equity in most clubs in the Polish Basketball League.

Keywords: financial reporting, sports clubs, balance sheet, income statement, equity, basketball.

Wstęp

Często rachunkowość jest określana mianem języka biznesu, ponieważ posługuje się językiem w celu stworzenia zasad opisu rzeczywistości gospodarczej. Język jest narzędziem komunikacji, który pozwala na generowanie, przekazywanie oraz odczytywanie informacji (Masztalerz, 2014, s. 74–75). Rachunkowość nie służy wyłącznie jako język komunikacji pomiędzy ludźmi świata biznesu. Pozwala również na zaspokojenie potrzeb informacyjnych takich interesariuszy jak kibice oraz sponsorzy klubów sportowych. Kluby sportowe, podobnie jak podmioty gospodarcze, realizują określone cele. Ich realizacja wymaga akceptacji opinii publicznej oraz klimatu życzliwości ze strony świata biznesu, a od samego klubu wymaga podejmowania odpowiedzialnych decyzji. Takie podejście kształtuje dobrą opinię o klubie sportowym wśród jego klientów (kibiców) oraz partnerów biznesowych (sponsorów), a także wpływa na motywację pracowników (zawodników) (Remlein, 2017, s. 114). Narzędziem służącym realizacji tych celów jest sprawozdanie finansowe, które ma na celu spełnienie jednej z najważniejszych funkcji rachunkowości – funkcji informacyjnej.

Działalność klubów sportowych, w tym klubów koszykarskich, charakteryzuje się określoną specyfiką. Wynika ona z realizacji przez podmiot

prowadzący działalność sportową nie tylko celów finansowych, ale także, a może przede wszystkim, celów sportowych, które są ze sobą bardzo mocno powiązane.

W artykule poddano analizie kluby Polskiej Ligi Koszykówki ze względu na unikatowość tej dyscypliny polegającej na tym, że w koszykówce, w przeciwieństwie do piłki nożnej, transfery gotówkowe są rzadkością.

Celem artykułu jest identyfikacja cech charakterystycznych sprawozdań finansowych klubów sportowych Polskiej Ligi Koszykówki. Przedmiotem badań są sprawozdania finansowe klubów sportowych w Polsce. Podmiotem badawczym są kluby sportowe rywalizujące w Polskiej Lidze Koszykówki działające jako podmioty prawa handlowego w formie sportowych spółek akcyjnych. Okres analizy dotyczy lat 2016–2017, które obejmują sezon 2016/2017 oraz sezon 2017/2018. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej scharakteryzowano specyfikę działalności klubów sportowych i jej wpływ na sprawozdanie finansowe. Drugi rozdział poświęcono analizie bilansów klubów sportowych. Natomiast w trzecim rozdziale dokonano analizy rachunku zysków i strat pod kątem realizacji celów zarówno finansowych, jak i sportowych klubu sportowego.

W artykule zostały wykorzystane metoda krytycznej analizy literatury, metoda dedukcji oraz metoda analizy porównawczej. Metoda krytycznej analizy literatury została wykorzystana do scharakteryzowania działalności klubów sportowych w rozdziale 1. Metodę analizy porównawczej wykorzystano w rozdziale 2 oraz 3 do charakterystyki sprawozdań finansowych (bilansu oraz rachunku zysków i strat) klubów Polskiej Ligi Koszykówki, a co za tym idzie – do realizacji celu głównego badań. Metoda dedukcji posłużyła do wyciągnięcia wniosków z przeprowadzonych badań.

1. Charakterystyka działalności klubów sportowych i jej wpływ na sprawozdanie finansowe

Działalność klubów sportowych po części różni się od działalności klasycznych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Głównym celem każdego przedsiębiorstwa jest w długim okresie maksymalizacja zysku dla właścicieli, która odbywa się poprzez osiąganie wyników ekonomicznych tj. dodatniego wyniku finansowego, zwiększenia wartości posiadanego majątku oraz generowanie dodatnich przepływów pieniężnych. Z kolei działalność klubów sportowych koncentruje się w głównej mierze nie na osiągniętych wynikach finansowych, lecz na działaniach zmierzających do sukcesu

sportowego. Zupełnie inne priorytety wpływają na sprawozdawczość finansową tych podmiotów. Sprawozdawczość klubów sportowych, oprócz efektów aktywności ekonomicznej, powinna również odwzorowywać efekty aktywności sportowej (Bareja, 2016, s. 8).

Analizując sprawozdania finansowe klubów sportowych, należy zwrócić uwagę na formę prawną ich działalności. Kluby sportowe, które uczestniczą w rywalizacji ligowej w Polsce, mogą funkcjonować jako spółki akcyjne, stowarzyszenia oraz uczniowskie kluby amatorskie (Kurleto, 2016, s. 113–133). Formę spółki akcyjnej przybierają kluby zawodowe opierające swoje funkcjonowanie na kontraktach zawodowych (profesjonalnych). Natomiast formę stowarzyszenia lub uczniowskiego klubu sportowego przyjmują kluby amatorskie. Podstawową różnicą pomiędzy klubami profesjonalnymi (zawodowymi) a amatorskimi jest cel ich funkcjonowania. Kluby profesjonalne działające jako spółki prawa handlowego za najważniejszy cel funkcjonowania przyjmują wynik ekonomiczny oraz sportowy. Natomiast kluby amatorskie (stowarzyszenia oraz uczniowskie kluby sportowe) za najważniejszy cel uznają działalność na rzecz upowszechniania kultury fizycznej. Ich działalność jest działalnością non profit (Cieśliński i Perechuda, 2015, s. 2185–2189). Stowarzyszenia oraz uczniowskie kluby sportowe mogą dzięki tej formie prawnej posiadać status organizacji pożytku publicznego, co daje szereg korzyści organizacyjnych, np. możliwość korzystania z obiektów sportowych należących do państwa lub organu samorządu terytorialnego na uprzywilejowanych warunkach, oraz mogą pozyskiwać przychody z tytułu 1% podatku od osób fizycznych (Kościółek, 2017, s. 23).

W niniejszym opracowaniu analizie zostaną poddane sprawozdania finansowe klubów zawodowych Polskiej Ligi Koszykówki, a więc będą to podmioty działające jako spółki prawa handlowego w formie sportowych spółek akcyjnych. Główne źródła finansowania działalności profesjonalnych polskich klubów koszykarskich zostały przedstawione w tabeli 1.

Głównymi źródłami finansowania działalności klubów Polskiej Ligi Koszykówki są środki pieniężne pochodzące od sponsorów. Dużą część budżetu klubów stanowią także przychody ze sprzedaży biletów, karnetów oraz pamiątek klubowych. Większość klubów koszykówki na najwyższym szczeblu ligowym wspierają jednostki samorządu terytorialnego (miasta, gminy) w postaci dotacji przedmiotowych dla klubów sportowych. Wielkość tych dotacji dla poszczególnych klubów zostanie omówiona w dalszej części artykułu.

Tabela 1. Klasyfikacja najważniejszych źródeł finansowania działalności zawodowych klubów koszykówki w Polsce

Źródła komercyjne	Źródła własne	Źródła publiczne
– sponsoring strategiczny – sponsoring główny – sponsoring – środki pieniężne od sponsora tytularnego ligi – darowizny od osób fizycznych i prawnych	– sprzedaż karnetów, biletów – sprzedaż praw telewizyjnych – sprzedaż pamiątek klubowych oraz odzieży z logiem klubu	– dotacje przedmiotowe od jednostek samorządu terytorialnego – dotacje z budżetu państwa (Ministerstwo Sportu i Turystyki)

Źródło: Opracowanie własne.

Działalność klubów sportowych z racji ich specyfiki jest zorientowana zarówno na cele finansowe, jak i sportowe. Prowadzi to do dużego zainteresowania społecznego informacjami finansowymi oraz niefinansowymi generowanymi przez ich system rachunkowości. Rachunkowość klubów sportowych musi dostarczyć informacji niezbędnych do zaspokojenia potrzeb informacyjnych interesariuszy. Oznacza to realizację przez system rachunkowości klubów sportowych funkcji informacyjnej, która polega na dostarczaniu informacji niezbędnych do podejmowania decyzji gospodarczych przez zarząd jednostki (Jastrzębowski, 2014, s. 56–57).

W tabeli 2 przedstawiono głównych użytkowników sprawozdań finansowych (interesariuszy) klubów sportowych.

Tabela 2. Grupy użytkowników sprawozdań finansowych klubów sportowych w Polsce

Użytkownicy zewnętrzni		Użytkownicy wewnętrzni
biznes	organy państwowe	
1. Sponsorzy	1. Urzędy centralne i ministerstwa	1. Zarząd
2. Kibice	2. Jednostki samorządowe	2. Kierownicy poszczególnych szczebli zarządzania
3. Kredytodawcy i pożyczkodawcy	3. Urzędy skarbowe i urzędy kontroli skarbowej	3. Rada nadzorcza i komisja rewizyjna
4. Dostawcy	4. Pozostałe organy kontroli państwowej (NIK, PIP, ZUS)	4. Walne zgromadzenie akcjonariuszy/ zgromadzenie wspólników
5. Pozostałe grupy	5. Urzędy statystyczne	5. Pracownicy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Gabrusewicz i Remlein, 2011, s. 24).

Użyteczność informacji możliwa jest do określenia tylko i wyłącznie, gdy zbadane zostaną relacje pomiędzy celem sprawozdań finansowych, interesariuszami sprawozdań finansowych oraz ich potrzebami informacyjnymi (Błażyńska, 2015, s. 121).

Głównym celem sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia jest zapewnienie użytecznych informacji o sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowym danej jednostki gospodarczej. Przedstawiony powyżej cel kładzie szczególny nacisk na użyteczność informacji dla odbiorców (interesariuszy) przedsiębiorstwa. Zapewnienie użyteczności informacji wymaga właściwego rozpoznania potrzeb informacyjnych jej odbiorców. Za głównych użytkowników sprawozdań finansowych przyjmuje się tych interesariuszy, którzy są dostarczycielami kapitału dla jednostki, czyli inwestorów, kredytodawców i pożyczkodawców oraz pozostałych wierzycieli. Potrzeby informacyjne wymienionych grup odbiorców informacji są bardzo podobne.

Potrzeba uzyskania użytecznej informacji wynika z konieczności podejmowania decyzji. Przy podejmowaniu decyzji wyróżnia się dwa obszary użyteczności informacji sprawozdawczej (Matuszak, 2012, s. 85):

- informacje pozwalające użytkownikom ocenić zdolność jednostki do generowania przyszłych wpływów gotówkowych,
- informacje o zdolności zarządu do ochrony majątku oraz zwiększania wartości inwestycji.

Przedstawione powyżej rozważania dotyczące interesariuszy sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia, jak i ich użyteczności w dużej mierze pokrywają się z oczekiwaniami interesariuszy sprawozdań finansowych klubów sportowych. Celem sportowym każdego klubu sportowego jest zwycięstwo w każdym meczu. Natomiast w całym sezonie – wygranie ligi i zdobycie złotego medalu mistrzostw Polski. Informacje dotyczące celów sportowych, jak i ich realizacji są umieszczane najczęściej w sprawozdaniu z działalności zarządu klubu sportowego. Zarząd jest rozliczany nie tylko z wyników finansowych klubu, ale przede wszystkim z realizacji celów sportowych.

W przypadku klubów sportowych cel sportowy, jakim jest zwycięstwo (wygrana w lidze), determinuje treść sprawozdań finansowych. Na próżno szukać w sprawozdaniach finansowych klubów sportowych wysokich, dodatnich wyników finansowych. Wynik finansowy nie jest tu najważniejszą kwestią. W krótkim czasie, podobnie jak w podmiotach gospodarczych, najważniejszym celem działalności klubu sportowego jest utrzymanie płynności, czyli zdolności do bieżącego regulowania zobowiązań. Jest to bardzo

istotna kwestia, ponieważ brak płynności klubu sportowego może skutkować możliwością natychmiastowego rozwiązania kontraktów przez zawodników. I w tym miejscu zależność celu finansowego oraz celu sportowego działalności klubów sportowych jest bardzo uwidoczniła. Jeżeli cel finansowy nie będzie zrealizowany, to może to negatywnie wpłynąć na realizację celu sportowego i *vice versa*. W dalszej części artykułu zostaną scharakteryzowane poszczególne pozycje bilansu oraz rachunku zysków i strat klubów sportowych w kontekście realizacji celu finansowego oraz sportowego.

2. Cechy charakterystyczne bilansu klubów Polskiej Ligi Koszykówki (PLK)

Analizie zostały poddane sprawozdania finansowe klubów Polskiej Ligi Koszykówki (PLK) za lata 2016–2017. Obejmują one okres dwóch sezonów PLK: 2016/2017 oraz 2017/2018. Sprawozdania trzech klubów koszykarskich: Twarde Pierniki Toruń, Stelmet Enea BC Zielona Góra oraz AZS Koszalin, w pełni pokrywają się z okresami trwania sezonów PLK. Kluby te stosują inny okres sprawozdawczy niż rok kalendarzowy, obejmuje on okres od lipca (Toruń, Zielona Góra), września (Koszalin) jednego roku do czerwca, sierpnia roku następnego. Natomiast w przypadku pozostałych klubów PLK okres sprawozdawczy pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Sprawozdania finansowe klubów sportowych PLK pochodzą z Krajowego Rejestru Sądowego (KRS), a dokładniej z jego elektronicznej wersji, tzw. eKRS. W sezonie 2017/2018 w PLK występowało 17 zespołów. Niestety, w formie eKRS nie są dostępne sprawozdania finansowe trzech zespołów: HydroTruck Radom (w tamtym sezonie Rosa Radom), Trefla Sopot oraz Czarnych Słupsk. W związku z tym sprawozdania tych klubów nie zostały poddane analizie. Kluby we wszystkich tabelach zostały zestawione w kolejności, w której zakończyły sezon 2017/2018. Taki sposób ich klasyfikacji ma pomóc w ocenie, jak wynik finansowy klubu przełożył się lub nie na sukces sportowy klubu.

Pierwszym aspektem poddanym badaniu są wartości niematerialne i prawne klubów sportowych występujących w PLK. Analizę wartości niematerialnych i prawnych przeprowadzono w celu pozyskania informacji, czy kluby koszykarskie, podobnie jak kluby piłkarskie, wykazują prawa wynikające z zawartych kontraktów z zawodnikami jako majątek w postaci wartości niematerialnych i prawnych. W tabeli 3 przedstawiono wartości niematerialne i prawne w klubach PLK w okresie 2016–2017.

Tabela 3. Wartości niematerialne i prawne klubów PLK w okresie 2016–2017

Nazwa klubu	2016	2017
Anwil Włocławek	3 352	0
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	0	0
Polski Cukier Toruń	21 198	21 626
Stelmet Enea BC Zielona Góra	133 601	56 261
HydroTruck Radom	brak sprawozdań finansowych w KRS	
MKS Dąbrowa Górnicza	0	0
King Wilki Morskie Szczecin	0	0
PGE Turów Zgorzelec	14 735	2 745
Start Lublin	0	0
Trefl Sopot	brak sprawozdań finansowych w KRS	
Arka Asseco Gdynia	0	0
Polpharma Starogard Gdański	0	0
AZS Koszalin	0	0
GTK Gliwice	0	0
Miasto Szkła Krosno	0	0
Legia Warszawa	0	0
Czarni Słupsk	brak sprawozdań finansowych w KRS	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

Dane zawarte w tabeli 3 jednoznacznie wskazują, że kluby PLK nie ujmują wartości praw wynikających z zawartych kontraktów jako wartości niematerialnych i prawnych. Wartości niematerialne i prawne w większości klubów nie występują w badanym okresie. Jedynie w sprawozdaniach czterech klubów są wykazywane. Są to głównie różnego rodzaju licencje na programy komputerowe. Brak ujmowania praw wynikających z zawartych kontraktów z zawodnikami w wartościach niematerialnych i prawnych wynika ze specyfiki dokonywania transferów w świecie europejskiej koszykówki. W przeciwieństwie do piłki nożnej większość transferów ma charakter bezgotówkowy. Koszykarze wraz ze swoimi menedżerami, a nie kluby, są dysponentami kart zawodniczych. Bezgotówkowy charakter transferów wpływa na brak wykazywania tych praw majątkowych w sprawozdaniu finansowym.

Drugim aspektem poddanym analizie była struktura majątku klubów PLK za lata 2016–2017, którą przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Struktura majątku klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016					2017					Zmiana aktywów (w %)
	Aktywa trwałe	%	Aktywa obrotowe	%	Aktywa razem	Aktywa trwałe	%	Aktywa obrotowe	%	Aktywa razem	
Anwil Włocławek	102 649	36	181 097	64	283 745	65 573	20	261 512	80	327 085	115
Bm Slam Stal Ostrow Wlkp.	4 553	0	992 077	100	996 629	43 537	2	2 180 928	98	2 224 466	223
Polski Cukier Toruń	106 115	15	585 019	85	691 134	90 738	19	379 726	81	470 463	68
Stelmet Enea BC Zielona Góra	891 130	24	2 876 780	76	3 767 910	773 585	19	3 335 642	81	4 109 227	109
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										
MKS Dąbrowa Górnicza	181 000	10	1 673 269	90	1 854 269	176 000	11	1 392 279	89	1 568 279	85
King Wilki Morskie Szczecin	4 352	4	94 940	96	99 292	3 481	3	111 999	97	115 481	116
PGE Turów Zgorzelec	195 498	16	1 036 383	84	1 231 881	100 212	9	974 304	91	1 074 515	87
Start Lublin	9 487	1	1 120 302	99	1 129 789	5 747	1	933 966	86	1 089 712	96
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										
Arka Asseco Gdynia	316 971	24	980 627	76	1 297 598	395 761	9	3 832 570	91	4 228 331	326
Polpharma Starogard Gdański	37 581	19	156 317	81	193 897	36 843	27	98 922	73	135 766	70

AZS Koszalin	15 333	2	688 562	98	703 895	31 517	5	591 177	95	622 695	88
GTK Gliwice	0	0	122 951	100	122 951	2 500	1	222 954	99	225 454	183
Miasto Szkła Krosno	0		0		0	0	0	138 886	100	138 886	
Legia Warszawa	1 000	0	252 714	100	253 714	20 398	11	160 718	89	181 116	71
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z KRS. Pobrane 25 kwietnia 2019 z: (KRS, 2019).

Przedstawione w tabeli dane dotyczące struktury oraz dynamiki majątku klubów PLK pokazują, że większość majątku klubów koszykówki stanowią aktywa obrotowe. W przypadku niektórych klubów stanowią one 100% majątku, co oznacza, że kluby nie posiadają w ogóle aktywów trwałych. Wartość majątku trwałego w przypadku wszystkich klubów nie przekracza wartości 1 mln zł. Oznacza to, że kluby nie posiadają w swoich aktywach majątku o dużej wartości, np. nie są właścicielami hali sportowej, w której rozgrywają swoje mecze. Większość hal sportowych w Polsce jest własnością jednostek samorządu terytorialnego (miast, gmin), które wynajmują je (często za symboliczne opłaty) lub oddają bezpłatnie w użytkowanie klubom sportowym.

Jeżeli chodzi o wartość majątku obrotowego, to w większości analizowanych klubów są to należności. Środki pieniężne stanowią znikomą część majątku obrotowego, co wynika ze specyfiki działalności sportowej, w której wszystkie dostępne środki pieniężne inwestuje się w rozwój pierwszej drużyny sportowej. Wartość majątku w zależności od klubów waha się od kilkuset tysięcy złotych do prawie 3 mln złotych. Majątek klubów PLK cechuje się dość dużą dynamiką, w około połowie klubów majątek rok do roku wzrasta, natomiast w drugiej połowie nieznacznie maleje. Wynika to już z indywidualnej specyfiki działalności danego klubu koszykówki.

Następną pozycją sprawozdania finansowego klubów PLK poddaną analizie jest kapitał własny, który przedstawiono w tabeli 5.

Analiza wyników przedstawionych w tabeli 5 nasuwa jednoznaczny wniosek. W większości klubów PLK wartość kapitału własnego przyjmuje wartości ujemne. Jedynie pięć klubów utrzymuje kapitał własny na dodatnim poziomie. Są to kluby z Torunia, Zielonej Góry, Dąbrowy Górniczej, Szczecina oraz Lublina. Pozostałe dziewięć klubów, których sprawozdania finansowe są dostępne w eKRS, ma ujemny kapitał własny. Wynika to ze specyfiki działalności sportowej, gdzie w głównej mierze dla interesariuszy (sponsorów, kibiców) nie liczy się wynik finansowy, lecz wynik sportowy. Często menedżerowie tych klubów podejmują niewspółmierne ryzyko, zadłużając klub, kosztem ujemnego kapitału własnego. Jednak muszą pamiętać o konsekwencjach wynikających z prawa upadłościowego, które nie nakłada żadnych restrykcji dla głównych interesariuszy (sponsorów, kibiców), tylko właśnie na zarządzających. Często kluby zadłużają się w celu pozyskania bardziej wartościowych zawodników kosztem ujemnego wyniku finansowego. Kumulowanie ujemnych wyników finansowych kilka lat z rzędu prowadzi do powstawania ujemnego kapitału własnego. Ujemna wartość kapitałów własnych wynika również z bardzo małych wkładów właścicieli klubów PLK, którymi są głównie jednostki samorządu terytorialnego lub

Tabela 5. Kapitał własny klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016	2017	Zmiana (w %)
Anwil Włocławek	–1 725 542	–1 668 104	97
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	–1 281 662	–1 996 768	156
Polski Cukier Toruń	82 115	89 279	109
Stelmet Enea BC Zielona Góra	103 688	123 775	119
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
MKS Dąbrowa Górnicza	274 957	278 054	101
King Wilki Morskie Szczecin	85 568	95 816	112
PGE Turów Zgorzelec	–3 742 470	–3 894 487	104
Start Lublin	933 786	913 205	98
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
Arka Asseco Gdynia	–12 049 134	–9 171 975	76
Polpharma Starogard Gdański	–139 906	–132 327	95
AZS Koszalin	–61 581	–850 997	1382
GTK Gliwice	–228 806	–97 873	43
Miasto Szkła Krosno	0	–153 688	
Legia Warszawa	–709 168	–1 393 955	197
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

indywidualni właściciele. Długotrwałe utrzymywanie ujemnego kapitału własnego oraz jego powiększanie prowadzi do utraty płynności finansowej przez kluby, a w konsekwencji do ich likwidacji. Przykładem może być przedstawiony w tabeli 6 klub PGE Turów Zgorzelec, który ma jeden z najwyższych ujemnych kapitałów własnych w lidze. Wiąże się to również z bardzo wysokim zadłużeniem. Potwierdzają to dane zawarte w tabeli 6 przedstawiającej zobowiązania klubów PLK. Zadłużenie klubu ze Zgorzelca było już tak duże, że klub stał się niewypłacalny i musiał ogłosić upadłość. Dziś już nie ma na mapie koszykarskiej Polski klubu ze Zgorzelca. Cztery kluby z Włocławka, Gdyni, Starogardu Gdańskiego oraz Gliwic zmniejszyły nieznacznie wartość ujemnego kapitału własnego, niestety większość klubów z ujemnym kapitałem własnym powiększyło jego niedobór.

Wartość kapitału własnego nieodłącznie wiąże się z wartością zobowiązań. Wynika to z zależności polegającej na tym, że niedobór kapitału własnego musi być uzupełniony środkami pochodzącymi z zaciągania długu. W tabeli 6 przedstawiono zobowiązania klubów PLK.

Tabela 6. Zobowiązania klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016	2017	Zmiana (w %)
Anwil Włocławek	2 009 287,54	1 995 188,76	99
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	2 278 291,40	4 221 233,32	185
Polski Cukier Toruń	609 019,05	381 184,43	63
Stelmet Enea BC Zielona Góra	3 664 221,73	3 985 451,89	109
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
MKS Dąbrowa Górnicza	1 298 322,44	1 671 214,91	129
King Wilki Morskie Szczecin	13 723,64	19 664,71	143
PGE Turów Zgorzelec	4 974 350,96	4 696 002,15	94
Start Lublin	196 002,68	176 507,22	90
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
Arka Asseco Gdynia	13 346 731,90	13 400 305,48	100
Polpharma Starogard Gdański	268 092,28	333 803,79	125
AZS Koszalin	765 475,75	1 473 691,56	193
GTK Gliwice	351 757,45	323 327,41	92
Miasto Szkła Krosno	0,00	292 574,12	
Legia Warszawa	962 832,13	1 575 071,55	164
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

Dane przedstawione w tabeli 6 potwierdzają wnioski sformułowane przy analizie kapitałów własnych. Największe wartości zobowiązań posiadają kluby z najmniejszym kapitałem własnym, czyli kluby z Gdyni oraz Zgorzelca. Na uwagę zasługuje klub z Torunia, który nie dość, że posiada dodatni kapitał własny, to także rok do roku znacząco zredukował wartość swojego długu. Niestety większość klubów pogłębia swoje zadłużenie, co jest zjawiskiem niepokojącym w kontekście utrzymania przez nie płynności finansowej, która jest niezbędna również do realizacji celów sportowych.

3. Cechy charakterystyczne rachunku zysków i strat klubów Polskiej Ligi Koszykówki (PLK)

Rozdział ten poświęcono charakterystyce rachunku zysków i strat klubów PLK. Podobnie jak w przypadku bilansu dane za lata 2016–2017 pozyskano z KRS. Większość klubów sportowych PLK sporządza rachunek zysków

i strat w wariacie porównawczym z wyjątkiem klubu Legia Warszawa. Dane tego klubu zostały przeformatowane do wersji porównawczej, jeżeli chodzi o koszty związane z kontraktami zawodniczymi, które wykazano w pozycji „Usługi obce”.

W tabeli 7 przedstawiono strukturę przychodów klubów PLK w podziale na dwa główne źródła przychodów: przychody ze sprzedaży obejmujące przychody ze sponsoringu, przychody ze sprzedaży karnetów, biletów, przychody ze sprzedaży pamiątek klubowych oraz pozostałe przychody operacyjne obejmujące dotacje i darowizny otrzymane przez kluby sportowe.

Większość klubów PLK swój budżet opiera na przychodach w postaci wpływów ze sponsoringu oraz sprzedaży karnetów i biletów na mecz (patrz kolumna „Przychody ze sprzedaży”). Jest jednak wiele klubów, które duże przychody generują z dotacji i darowizn (patrz kolumna „PPO”). Są to kluby z Torunia, Zielonej Góry, Szczecina, Lublina, Koszalina i Gliwic. Największy wzrost przychodów nastąpił w klubach, które awansowały do PLK (GTK Gliwice, Legia Warszawa) i występują w niej od sezonu 2017/2018. Wiąże się to z dużym przeskokiem finansowym pomiędzy 1 ligą koszykówki a PLK. Poza tymi klubami tylko cztery kluby w analizowanym okresie zanotowały wzrost przychodów. Są to kluby z Włocławka, Ostrowa Wlkp., Gdyni oraz Starogardu Gdańskiego. Reszta klubów zanotowała zmniejszenie przychodów w ujęciu rok do roku.

Wielkość przychodów jest nieodłącznie związana z wielkością budżetu klubu, jaki ma do dyspozycji za dany sezon. Warto przeanalizować wielkość przychodów (budżetu) na dany sezon w kontekście realizacji celu sportowego. Z danych przedstawionych w tabeli 7 jednoznacznie wynika, że największy budżet nie gwarantuje zwycięstwa w PLK. Kluby w tabeli 7 są zestawione według miejsc, które zajęły w sezonie 2017/2018. Mistrzem Polski został Anwil Włocławek, który pod względem wielkości przychodów (budżetu) klasyfikuje się na 5. miejscu. Drugie miejsce w PLK zajął klub z Ostrowa Wlkp. który w tym zestawieniu (przychodów) ma dopiero 6. miejsce. Klub z Zielonej Góry z największymi przychodami (budżetem) zajął dopiero 4. miejsce w lidze, a klub z drugim budżetem w lidze (Arka Asseco Gdynia) zajął dopiero 11. miejsce w lidze. Jednak w tym przypadku należy zaznaczyć, że klub ten przechodzi restrukturyzację i duża część budżetu służy sfinansowaniu długu, który – jak pokazała tabela 6 – jest największy wśród wszystkich klubów PLK.

W strukturze kosztów klubów PLK największą część kosztów stanowią wynagrodzenia wypłacane zawodnikom. Większość zawodników, ze względu na korzyści podatkowe, prowadzi indywidualną działalność go-

Tabela 7. Struktura oraz dynamika przychodów klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016					2017					Zmiana przychodów (w %)
	Przychody ze sprzedaży	%	PPO	%	Suma przychodów	Przychody ze sprzedaży	%	PPO	%	Suma przychodów	
Anwil Włocławek	6 369 134	99	47 960	1	6 417 094	6 276 761	95	300 799	5	6 577 559	103
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	1 930 001	73	713 517	27	2 643 518	3 782 957	85	687 552	15	4 470 509	169
Polski Cukier Toruń	4 008 283	49	4 213 345	51	8 221 628	3 521 244	49	3 592 873	51	7 114 117	87
Stelmet Enea BC Zielona Góra	11 271 407	86	1 797 830	14	13 069 237	9 786 070	84	1 891 070	16	11 677 140	89
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										
MKS Dąbrowa Górnicza	4 723 040	100	20 000	0	4 743 041	3 346 610	98	70 118	2	3 416 728	72
King Wilki Morskie Szczecin	3 028 092	65	1 663 519	35	4 691 611	2 370 067	58	1 710 121	42	4 080 188	87
PGE Turów Zgorzelec	7 656 099	99	68 151	1	7 724 250	6 917 832	98	115 542	2	7 033 374	91
Start Lublin	1 244 998	41	1 769 344	59	3 014 342	1 518 242	51	1 462 107	49	2 980 349	99
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										

Arka Asseco Gdynia	7 741 643	99	50 201	1	7 791 844	9 575 720	96	425 790	4	10 001 510	128
Polpharma Stargard Gdański	1 939 086	79	519 326	21	2 458 412	2 086 999	79	552 694	21	2 639 692	107
AZS Koszalin	3 434 725	69	1 564 127	31	4 998 852	1 262 855	47	1 421 927	53	2 684 782	54
GTK Gliwice	179 292	17	892 994	83	1 072 286	207 358	8	2 361 284	92	2 568 642	240
Miasto Szkła Krosno	0		0		0	851 350	61	554 000	39	1 405 350	
Legia Warszawa	2 102 559	100	0	0	2 102 559	4 032 172	100	0	0	4 032 172	192
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										

PPO – Pozostałe przychody operacyjne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

Tabela 8. Struktura oraz dynamika kosztów usług obcych oraz wynagrodzeń klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016				2017				Zmiana na kosztów (w %)		
	Usługi obce	%	Wynagrodzenia	%	Suma kosztów związanych z zatrudnieniem	Usługi obce	%	Wynagrodzenia		%	Suma kosztów związanych z zatrudnieniem
Anwil Włocławek	3 711 644	73	1 406 063	27	5 117 708	4 397 829	80	1 066 778	20	5 464 607	107
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	2 921 534	90	324 205	10	3 245 739	4 395 202	94	291 545	6	4 686 747	144
Polski Cukier Toruń	4 126 873	73	1 559 373	27	5 686 246	3 631 479	73	1 355 053	27	4 986 533	88
Stelmet Enea BC Zielona Góra	10 525 956	89	1 274 482	11	11 800 438	9 293 740	88	1 247 643	12	10 541 382	89
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										
MKS Dąbrowa Górnicza	3 558 398	83	750 606	17	4 309 004	2 312 401	75	770 036	25	3 082 437	72
King Wilki Morskie Szczecin	2 198 782	87	330 376	13	2 529 158	1 801 192	86	298 584	14	2 099 776	83
PGE Turów Zgorzelec	1 818 377	48	1 939 858	52	3 758 234	1 738 097	41	2 504 629	59	4 242 726	113
Start Lublin	1 704 454	60	1 139 533	40	2 843 986	2 072 645	64	1 141 175	36	3 213 820	113

Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										
Arka Asseco Gdynia	2 711 119	59	1 903 054	41	4 614 173	2 935 043	59	2 029 293	41	4 964 337	108
Polpharma Starogard Gdański	1 108 517	53	972 491	47	2 081 008	1 221 297	53	1 090 477	47	2 311 774	111
AZS Koszalin	2 979 408	71	1 215 815	29	4 195 223	2 224 429	74	775 920	26	3 000 349	72
GTK Gliwice	1 271 282	98	27 855	2	1 299 137	2 612 238	98	49 584	2	2 661 822	205
Miasto Szklą Krosno	0		0		0	1 666 846	100	0	0	1 666 846	
Legia Warszawa	1 004 086	49	1 034 325	51	2 038 410	2 211 228	52	2 037 002	48	4 248 229	208
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS										

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

spodarczą i świadczy swoje usługi na rzecz klubu na podstawie umów cywilnoprawnych, wystawiając faktury sprzedaży. Powoduje to, że większość kosztów związanych z kontraktami zawodniczymi jest ujmowana w kosztach w pozycji „Usługi obce”, która stanowi największą pozycję kosztową każdego klubu sportowego grającego w PLK. Jednak są też koszykarze, którzy rozliczają się standardowo na podstawie umowy o pracę lub umowy zlecenia i wtedy ich wynagrodzenia są wykazywane w pozycji „Wynagrodzenia”. Strukturę oraz dynamikę kosztów usług obcych oraz wynagrodzeń klubów PLK przedstawiono w tabeli 8.

Wyniki przedstawione w tabeli 8 potwierdzają wcześniejsze obserwacje, że większość kosztów związanych z kontraktami koszykarzy jest wykazywana w pozycji usługi obce, co oznacza, że koszykarze preferują prowadzenie indywidulanej działalności gospodarczej. W większości klubów koszt wynagrodzeń jest zdecydowanie niższy od kosztu usług obcych. Należy jednak zwrócić uwagę, że w pozycji wynagrodzenia oprócz wynagrodzeń koszykarzy są także wynagrodzenia pracowników administracyjnych klubów. Są one jednak zdecydowanie niższe od wynagrodzeń koszykarzy. W analizowanym okresie koszt związany z wynagrodzeniami wzrósł w dziewięciu analizowanych klubach, natomiast w pięciu spadł. Największy wzrost nastąpił u beniaminków z Gliwic i Warszawy, co potwierdza przeskok pomiędzy najwyższą klasą rozgrywkową a pierwszą ligą. Warto zaznaczyć, że wzrost wynagrodzeń nastąpił także w przypadku dwóch czołowych klubów w sezonie 2017/2018. Można wysnuć wniosek, że w przypadku tych klubów wzrost nakładów na kontrakty zawodnicze przyczynił się do osiągnięcia sukcesu sportowego.

Głównym celem działalności podmiotów gospodarczych jest maksymalizacja korzyści ekonomicznych dla właścicieli, co implikuje konieczność generowania dodatnich i wysokich zysków przez przedsiębiorstwa. W przypadku klubów sportowych sytuacja jest inna. Tutaj nie liczy się wynik finansowy, lecz wynik sportowy. Jednak należy pamiętać, że w długim okresie generowanie ujemnych wyników finansowych może się przyczynić do upadłości klubu. W tabeli 9 przedstawiono dynamikę wyniku finansowego klubów PLK w latach 2016–2017.

W analizowanym okresie tylko pięć klubów nie wygenerowało ujemnego wyniku finansowego. Jednak należy zaznaczyć, że oprócz klubu z Gdyni żaden z klubów z dodatnim wynikiem finansowym nie osiągnął zysku większego niż kilkadziesiąt tysięcy złotych. Większość, czyli dziewięć zespołów, zanotowała w latach 2016–2017 stratę. Informacje te dobitnie wskazują przyczynę występowania wśród klubów PLK ujemnego kapitału własnego.

Generowanie kilka lat z rzędu ujemnego wyniku finansowego (straty) prowadzi do wykazywania ujemnych kapitałów własnych. Przyczynia się do tego specyfika prowadzenia działalności sportowej oraz zorientowanie jej na cel sportowy.

Tabela 9. Dynamika wyniku finansowego klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	2016	2017	Zmiana (w %)
Anwil Włocławek	–90 007,38	52 189,11	
Bm Slam Stal Ostrow Wlkp.	–1 179 519,04	–715 105,59	61
Polski Cukier Toruń	–524 594,48	7 163,80	
Stelmet Enea BC Zielona Góra	52 429,87	20 087,08	38
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
MKS Dąbrowa Górnicza	672,39	3 097,32	461
King Wilki Morskie Szczecin	359 702,11	10 247,66	3
PGE Turów Zgorzelec	258 684,40	–152 017,13	
Start Lublin	17 650,44	–420 581,22	
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		
Arka Asseco Gdynia	1 399 430,87	2 877 159,42	206
Polpharma Starogard Gdański	81 620,25	7 579,81	9
AZS Koszalin	–167 553,89	–789 416,32	471
GTK Gliwice	–228 806,01	–97 872,94	43
Miasto Szkła Krosno	0,00	–253 688,43	
Legia Warszawa	–95 113,02	–684 786,89	720
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

Zakończenie

Przeprowadzona w artykule analiza sprawozdań finansowych klubów sportowych PLK wskazuje na bardzo dużą specyfikę prowadzenia działalności sportowej. Wpływa na nią cel sportowy, jakim jest zwycięstwo (wygrana w lidze), i to on determinuje treść sprawozdań finansowych. Sprawozdania klubów sportowych PLK cechują się ujemnymi lub bardzo niskimi dodatnimi wynikami finansowymi. Taka struktura wyników finansowych wpływa na wartość kapitału własnego, który w większości analizowanych klubów jest ujemny.

Wartość wyniku finansowego czy kapitału własnego w tym przypadku nie jest najważniejszą kwestią. Jednak w krótkim terminie, podobnie jak w podmiotach gospodarczych, najważniejszym celem działalności klubu sportowego jest utrzymanie płynności finansowej. A brak płynności finansowej może wpłynąć na brak osiągnięcia zamierzonego celu. W tym miejscu najdobitniej widać zależność między celami finansowymi i sportowymi klubów sportowych. Brak realizacji celu finansowego może negatywnie wpłynąć na realizację celu sportowego i *vice versa*.

W tabeli 10 podjęto próbę analizy rentowności oraz płynności finansowej klubów PLK w analizowanym okresie 2016–2017.

Tabela 10. Podstawowe wskaźniki rentowności oraz płynności klubów PLK w latach 2016–2017

Nazwa klubu	ROS (w %)		ROA (w %)		Wskaźnik bieżącej płynności	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Anwil Włocławek	–1,41	0,83	–31,72	15,96	0,09	0,13
Bm Slam Stal Ostrów Wlkp.	–61,11	–18,90	–118,35	–32,15	0,44	0,52
Polski Cukier Toruń	–13,09	0,20	–75,90	1,52	0,96	1,00
Stelmet Enea BC Zielona Góra	0,47	0,21	1,39	0,49	0,79	0,84
HydroTruck Radom	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS					
MKS Dąbrowa Górnicza	0,01	0,09	0,04	0,20	1,29	0,83
King Wilki Morskie Szczecin	11,88	0,43	362,27	8,87	6,92	5,70
PGE Turów Zgorzelec	3,38	–2,20	21,00	–14,15	0,21	0,21
Start Lublin	1,42	–27,70	1,56	–38,60	5,72	5,29
Trefl Sopot	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS					
Arka Asseco Gdynia	18,08	30,05	107,85	68,04	0,07	0,29
Polpharma Starogard Gdański	4,21	0,36	42,09	5,58	0,58	0,30
AZS Koszalin	–4,88	–62,51	–23,80	–126,77	0,90	0,40
GTK Gliwice	–127,62	–47,20	–186,09	–43,41	0,35	0,69
Miasto Szkła Krosno		–29,80		–182,66		0,47
Legia Warszawa	–4,52	–16,98	–37,49	–378,09	0,26	0,10
Czarni Słupsk	brak dostępnych sprawozdań finansowych w KRS					

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: (KRS, 2019).

Dane przedstawione w tabeli potwierdzają wcześniejsze analizy. Dla klubów PLK to nie rentowność, lecz wynik sportowy jest najważniejszy. W zasadzie żaden z klubów PLK nie był w analizowanym okresie rentowny w znaczeniu działalności gospodarczej. Jeżeli chodzi o płynność finansową, to analiza wskazuje, że tylko trzy kluby PLK mają zdolność do regulowania zobowiązań. Są to kluby z Lublina, Szczecina oraz Torunia. W pozostałych wartość zobowiązań znacznie przekracza wartość majątku obrotowego. Jest to niepokojące w kontekście przyszłości tych klubów. Przeprowadzone analizy wskazują, że brak płynności w dłuższym okresie może doprowadzić do upadku klubu sportowego (patrz klub ze Zgorzelca). Jednak w tym miejscu, na koniec analizy, należy zaznaczyć, że brak płynności może wynikać ze specyfiki dokonywania przelewów w tej branży przez sponsorów, którzy pieniądze przelewają w transzach, często na początku nowego roku kalendarzowego, co ma odzwierciedlenie w niskich wartościach wskaźnika płynności bieżącej.

Przeprowadzone badania mogą stanowić asumpt to dalszych badań, np. do budowy modelu analizy sytuacji finansowej klubu w procesie przyznawania mu licencji na grę w lidze. Mogą stanowić przyczynek do rozwoju analiz finansowych poświęconych polskiem klubom sportowym.

Bibliografia

- Bareja, K. (2016). Sprawozdawczość klubów piłkarskich – społeczna czy finansowa?. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 4,11, 7–21.
- Błażyńska, J. (2015). *Użyteczność informacji finansowych sprawozdań finansowych*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
- Cieśliński, W. B. i Perechuda, I. (2015). Profit and nonprofit sports clubs: Financial and organizational comparison in Poland. *World Academy of Science, Engineering and Technology. International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 9(6), 2185–2189.
- Gabrusewicz, W. i Remlein, M. (2011). *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa. Jednostkowe i skonsolidowane*. Warszawa: PWE.
- Jastrzębowski, A. (2014). Teoria legitymizacji a funkcje rachunkowości, *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2,4(265), 50–60.
- Kościółek, S. (2017). Klasyfikacja i analiza finansowa klubów piłkarskich o statusie OPP w Polsce. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 346, 21–36. Katowice.

- Krajowy Rejestr Sądowy. (2019). Pobrane 25 kwietnia 2019 z <https://ekrs.ms.gov.pl>
- Kurleto, M. (2016). Przedsiębiorstwa i organizacje sportowe – uwarunkowania prawne. W: M. Bednarczyk i K. Nessel (red.), *Przedsiębiorczość w sporcie: zasady i praktyka* (s.113–134). Warszawa: CeDeWu.
- Masztalerz, M. (2014). Semiotyka ustawy o rachunkowości – wybrane zagadnienia, *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2,4 (265), 73–87.
- Matuszak, Ł. (2012). Wycena a wiarygodność i porównywalność sprawozdania finansowego. Praca doktorska. Poznań: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Pobrane 30 kwietnia 2019 z <http://www.wbc.poznan.pl/Content/221563/Matuszak%20%C5%81ukasz.pdf>
- Remlein, M. (2017). Społecznie odpowiedzialne inwestowanie – analiza europejskiego i polskiego rynku w przekroju strategii inwestowania. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 92(148), 113–129.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2019 r., poz. 351.)